

ben, továbbadásában egyaránt fontos az a törekvés, hogy amit hiszünk, egységben maradjon a különböző korok és a különböző kultúrterületek hitvallásával, és az a gond, hogy a hitünk el ne idegenedjék korunk belső élmény-nyelvétől. Az úrhajó csak akkor marad meg pályáján föld körüli útjában, ha egyensúlyban van a föld vonzóereje és a sebesség taszító ereje. Az Isten Országa úgy gyarapszik a földön, hogy az egységre törekvő, a múltat őrző, az azonosságot hangsúlyozó hajlam egyensúlyban van a különböző körülményekhez alkalmazkodó, a jövő felé nyíló, a változást követelő hajlammal. A két törekvés ritkán testesül meg ugyanabban a személyben. Ahogy a szervezet különböző életműködéseit különböző szervek szolgálják, úgy az egyházban is a különböző hivatások viselői különböző kegyelmi adományokat kapnak, hogy a Krisztus-test különböző követelményeinek eleget tegyenek. Egyik sem mondhatja a másiknak: „nincs rád szükségem”, mert hiszen „Isten határozta meg minden egyes tag feladatát a testben, tetszése szerint” (1Kor 12,12-26).

Római szemmel nézve a tanító egyház feladata elsősorban az, hogy megőrizze a hit folytatatóságát, egységét, az időben és a térben. A Szentszék szolgálatában álló emberek ritkán ajándékozták meg az egyházat meglepő újításokkal. Mikor új tanítás, új elmélet hatol be a Szentszék szerveinek a látókörébe, elsőnek az a kérdés vetődik fel, hogyan egyeztethető ez össze azzal, amit eddig tanított az egyház, és amit másutt tanít az egyház. Természetesen nem volna elég, ha csak ezt a kérdést tennénk fel. De vannak szellemi központok az egyházban, ahol elsősorban a kellő és helyes újításokat szorgalmazzák. A két szempont, a megőrzés és a haladásra való hajlam, a centripetális és a centrifugális erő, ki kell hogy egészítse egymást.

Ma, mikor a társadalom elsősorban a változásban látja az értéknövekvést, Róma szempontja nem népszerű. Mégis, szükség van arra is. A talajba kapaszkodó gyökérzet és az égbe nyúló lombkorona egyaránt fontos a fának.

Boór János

HIVŐ EGYHÁZ — TANÍTÓ EGYHÁZ (A LAIKUS SZEMÉVEL)

1. BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

A „tanító” és „tanuló” Egyház egy és ugyanaz a hívő Egyház

Karl Rahner: Grundkurs des Glaubens, Einführung in den Begriff des Christentums című legújabb könyvében (315.o.) figyelmeztet bennünket arra, hogy az egyházzal szülő tanítás nem tartozik a kereszténység végső igazságának magvához. A központi és sajátos keresztény igazság a megfeszített és feltámasztott Jézus Krisztus, akiben Isten visszavonhatatlan

egységre lépett az emberiséggel. A 19. századbeli individualizmus reakciójaként él még ugyan egyfajta harcos egyháziasság, amely gyakran szembeállította egymással a „tanító” és a „tanuló” egyházat, a püspökök bizonyos feltételek mellett tévedhetetlen testületét, élén a római pápával (amellyel a gyakorlatban az egyes püspökök és plébánosok is egyszerűen azonosították magukat) és a hívő népet. Ez a szemlélet azonban nem alapul teljesen az egyház tévedhetetlen és visszavonhatatlan tanításán, a 2. Vatikáni zsinat pedig egységesebb egyházképet vázolt fel. Az Egyházzól szóló hittani rendelkezés a tanítóhivatal tévedhetetlenségéről az egész hívő Egyház tévedhetetlenségével kapcsolatban beszél (charisma infallibilitatis ipsius Ecclesiae, 25. p.). Az isteni kinyilatkoztatásról szóló hittani rendelkezés a 2. fejezetében leírja, hogy az apostolok (és utódaik) azt adják tovább, amit Krisztustól tanultak, és ez az apostoli hagyomány a hívek elmékedése és tanulmányozása folytán tovább bontakozik. A világiak apostolkodásáról szóló határozat pedig hangsúlyozza, hogy Krisztust testében egy tag sem viselkedhet merőben szenvedőlegesen (2. p.) és a világiak is részesei Krisztus papi, prófétai és királyi hivatalának. Tehát a „tanítók” is mindenkor „tanulók”, és a „tanulók” is hivatottak a „tanításra”. Persze nem pontosan ugyanabban az értelemben, mert a küldetés egységében megmarad mindig a szolgálatok különbözősége. Hiszen hogyan is lehetne az „élő Isten Egyháza, az igazság oszlopa és erős alapja” (1Tim 3,14), ha az Egyház hivatott vezetői nem részesednének az Egyház tévedhetetlenségének a karizmájában, legalábbis amikor az apostoli tanítást kifejezetten és feltétlenül kötelező erővel hirdetik? Ebben a katolikus egyházban manapság és a keresztény egyházak között már régóta annyira vitatott kérdésben sok részlet vár tisztázásra. A jövő tanfejlődésnek kellene megvilágítania nemcsak a hívő egyháznak a tanítóhivatal iránti kötelességeit, hanem a tanítóhivatal kötelességeit is (pl. egyházi és világi szakemberek előzetes konzultálása, hozzájárulásuk valódi méltatása, az eljárás nyilvánossága az egyetemes egyház hitéhez való igazodás érdekében stb.) ún. „rendes” és „rendkívüli” megnyilatkozásaiban. Ha a katolikus egyház az apostoli egyház előtt álló számos jogos fejlődési lehetőség közül egykor szigorú jogi szabályozás és pontos logikai, filozófiai megfogalmazás útját választotta, akkor ezt nyilván az egyházi tanítás egész folyamatára ki kellene terjesztenünk.

Számos példa mutatja, hogy az Egyház kollegiálisabb szemlélete nemcsak a zsinati okmányok papírján van meg, hanem egyre inkább átszövi az életet. Megható volt például, ahogy a német püspökök az NSZK közös szinodusán nyíltan bevallották, mennyit tanultak a papok és világiak szenvedélyes hozzájárulásából, Joseph Ratzinger, a nemrégiben kinevezett müncheni érsek legelső nyilatkozatában a tanulást jelölte meg legfontosabb feladatának. Szinte minden egyházi intézményben és közösségben, amelyet közelebbről ismerek, testvériesebben és kölcsönösen tanulékonyabban dolgoznak össze püspökök, papok és világiak.

A laikus szemével

Laikus vagyok a teológiában, és az Egyházat is — mint tanár és szerkesztő — laikusként szolgálom. Ezt előrebocsátva az olvasó talán valamiféle kritikusi zsinat utáni felszólalást vár tőlem a „világiak nevében” a „papok és püspökök ellen”. Az Egyház bibliai képétől azonban idegen a kihívó tiltakozás hangja, ez inkább illik a hatalomért való küzdelem világába. Az Egyházban a testvér figyelmeztetéséről szóló evangéliumi tanácsnak kellene érvényesülnie (Mt 18,15 sk.). Egyénileg sincs okom sértődött bírálgatásra, mert püspök és pap ismerőseim között az evangéliumi életstílusnak és szolgálatkészségnek annyiféle jó példájával találkoztam. A kihasználatlan lehetőségek és a prédikációk miatt sem akarok itt siránkozni, mert mint tanár tudom, hogy milyen nehéz rendszeresen lekötni hallgatóimat. Ehelyett saját szakterületem, a természettudományok filozófiája és a tudományelmélet alapján szeretnék a címben jelzett témához hozzájárulni.

2. A TUDOMÁNYOS ÉS A KERESZTÉNY KOZOSSÉGEK HASONLÓSÁGAI

Már jól megtanultuk méltányolni az érveket, amelyeket a modern valláskritika a tudomány és a hit ellentétéről kidolgozott. A dialektikus szemlélet szerint persze ellentétekről csak ott beszélhetünk, ahol megegyezések is fennállnak. Másrészt a dolgokat a dialektika szerint igazán csak fejlődésükben és kialakulásukban érthetjük meg, hiszen maga a létezés is mindig fejlődés a mi tapasztalati világunkban. Ezért a tudományt és a hitet történeti fejlődésükben és közösségi vonatkozásaikban fogjuk itt vázlatosan összehasonlítani.

Ha valakinek eleve kételyei lennének az összehasonlítás jogosságát illetően, akkor gondoljon talán a keresztény filozófia hagyományos tételére a létezők analógiájáról és az Egyház bibliai képeire (ekklészia = a nép ünnepi gyülekezete, szövetség, ország, Izrael, nép, jegyes, test, nyáj, szőlőtő, Jeruzsálem, templom, ház, só, lámpás, csíra, kovász, oszlop, alap — vő. az „Egyház” címszóval Xavier Léon-Dufour: „Biblikus Teológiai Szótár”, 245—259).

A tudományelmélet forradalma

A tudományok fejlődéséről szól Thomas S. Kuhn: *The Structure of Scientific Revolutions* című, először 1962-ben megjelent munkája. Ez a legkiválóbb mű erről a témáról! Kuhn elméleti fizikus volt, eredeti szakmájától kissé eltávolodva az egzakttudományok fejlődését kutatja a kaliforniai Berkeley Egyetemen. Műve lényegében a legelfogadottabb és az általa is a legtöbbre értékelt tudományelméletnek, Karl R. Popper „kutatási logikájának” a tudománytörténeti cáfolata. A munka alapjaiban rázta meg a modern tudományelméletet. Erről a témáról, amelyről magyarul tudtommal csak Vekkerdi László írt, rövidesen alaposabb szemle jelenik meg a Mérleg-

ben. Itt most csak a 2. főcímben megfogalmazott speciális szempontot szeretném Kuhn nyomán kidolgozni.

Popper szerint a tudományos fejlődésben a logikai okoskodás és a tapasztalás játssza a főszerepet, csupán új elméletek születésénél bábáskodik az egyéni intuíció és a szellemtörténeti hagyomány. Popper hangsúlyozza, hogy a tudományos elméletek sohasem vezethetők le logikailag a tapasztalattól, mert annál sokkal általánosabbak, tartalmasabbak és pontosabbak. De a tudományos elméleteket alá lehet vetni a tapasztalat próbájának, mert az egyedi tapasztalat segítségével elvben megcáfolhatók.

Kuhn tudománytörténeti esetvizsgálatai szerint — ezekre ebben a rövid tanulmányban sajnos nem térhetünk ki — az egzakt természettudományos elméletek fejlődésében szerényebb szerepe van a racionális-logikai gondolkodásnak és a tapasztalatnak. Döntően belefolyanak azonban az irracionális és szubjektív tényezők, történeti, pszichológiai és társadalmi valóságok. Kuhnnek már a nyelvezete is alátámasztja Vasadi Péternek egyik kitűnő cikkben kifejtett alap gondolatát: „a hitben vannak tudáselemek, a tudásban vannak hitelemek” (Új Ember, 1977. márc. 20). Anélkül, hogy végleg fel akarnánk oldani a tudomány tudományos jellegét, Kuhn nyomán érzékeltetjük „emberibb”, következőképpen keresztényibb vonásait.

Hit és megtérés a tudománytörténetben

Kuhn a tudományok fejlődésében két szakaszt fedezett fel: a hosszabb ideig tartó normális kutatás szakaszát és a viszonylag rövidebb ideig tartó forradalmi változások vagy válságok idejét. A normális — néha szakbarbárnak vagy dogmatikusnak is minősíthető — kutatás bizonyos tudományos eredményeken alapul, amelyek a szakma törvényeit, elméletét, alkalmazásait, eszközeit, hallgatólagos és kifejezett szabályait, megoldandó problémáit tartalmazzák. Ezt nevezi Kuhn paradigmának vagyis mintaképnek, ill. kutatási modellnek. Normális körülmények között a tudósok közössége vakon hisz ebben a paradigmában, és reménykedik problémamegoldó erejében. A normális szakaszban a kutatók nem cáfolnak és dolgoznak ki új elméleteket, hanem a már elfogadott és meg nem kérdőjelezett paradigma alapján igyekeznek a szakterületen felvetődő rejtélyeket megfejteni.

Ha ez egyes esetekben (logikai szempontból már egyetlen egy ellentmondó kísérlet is megcáfolja az elméletet) nem sikerül nekik, akkor nem az elméletet adják fel, hanem pályát kényszerülnek változtatni. De ha aztán egyre többször más jön ki a kutatómunka során, mint aminek ki kellene jönnie — írja Kuhn majdnem szószerint —, akkor a tudósok lassan elvesztik az érvényes paradigmába vetett hitüket. Befejeződik a tudományos kutatás normális szakasza, megkezdődik a rendkívüli és forradalmi szakasz.

A tudósok elkezdenek alternatívákra elmélkedni, a tudományág alapvető és filozófiai kérdéseit vitatják, míg valakinek a fejében megmagyarázhatatlan módon fel nem csillannak az új paradigma körvonalai. Az egymással ver-

sengő paradigmák mérlegelésénél a tudósok állandóan körkörösén, tehát logikailag hibásan érvelnek. Ugyanis az általuk már-már elfogadott paradigmán alapuló kritériumokra hivatkoznak a paradigmák kiválasztásánál. A régi paradigmát közvetlenül nem ellentmondó tapasztalat, hanem új paradigma dönti meg. Az új paradigmához a tudósok nem annyira a megfontolás alapján, hanem viszonylag rövid és osztatlan esemény során pártolnak át, amely hasonlít a gyermekkorunkból jól ismert, optikailag megtévesztő képeknek (az egyik pl. így nézve öregasszonyt, úgy nézve lányt ábrázol) a beállított-ságtól függő látásmódjától. A tudósok gyakran úgy mondják, hogy ilyenkor hályog esett le a szemükről, elöntötte őket a fény, bevilágított nekik valami. „Az egyik paradigmától a másik paradigmához való átállás megtérés, amelyet nem lehet kikényszeríteni” (Kuhn I. 151). „Ilyen természetű döntést csak hit alapján lehet hozni” (Kuhn I. 158). Igaz a könyv megjelenése utáni vitákban Kuhn hangsúlyozza, hogy ebben is szerepet játszanak — de sohasem döntő szerepet — a racionális megfontolások (pl. az új paradigma tárgyi megfelelősége, ellentmondásmentessége, általánossága, egyszerűsége, új eredményeket előre megmondó ereje — vö. Kuhn II. 422. sk.).

Az új paradigmák Kuhn szerint általában — szigorúan logikailag nézve — összemérhetetlenek a régivel: más a fogalmi rendszertük és más kérdésekre válaszolnak. Hogy egyáltalán milyen kérdések érdekesek egy tudományágban, azt is az érvényes paradigma szabja meg. Új paradigma elfogadásával a tudósok számára a világ mintegy újra teremődik. (Jól ismert példa a paradigmákra a klasszikus és kvantumfizika paradigmája, a ptolemeuszi és a kopernikuszi csillagászat stb.)

A tudósok mégis haladásról beszélnek: „Forradalmak a két ellenséges tábor egyikének a totális győzelmével. Azt fogja-e mondani ez a közösség, hogy győzelme nem járt haladással? Ez annak a beismerését jelentené, hogy nincs igaza, és az ellenfél birtokolja az igazságot. Legalábbis e közösség számára kell a forradalom eredményének haladást jelentenie. A közösség kivételes helyzetben van, és biztosítani tudja, hogy jövődő tagjai is hasonlóképpen lássák a múltat” (Kuhn I. 166).

Az új paradigma Kuhn szerint a tudósok közösségében úgy győzedelmeskedik, hogy a régi paradigma képviselői vagy megtérnek — vagy még inkább kihalnak. Szívesen idézi Max Planck „tudományos önéletrajzából” a következő megállapítást: „Új tudományos igazság nem úgy szokott érvényesülni, hogy ellenfeleit meggyőzik és azok elismerik, hogy jobb belátásra jutottak, hanem sokkal inkább úgy, hogy az ellenfelek lassan kihalnak, és a felnövekvő nemzedék eleve megbarátkozik az igazsággal” (22).

Tekintsük az Ószövetséget és az Újszövetséget egy-egy paradigmának, vagy az evangéliumot vagy egy hitvallást vagy valamely egyetemes zsinatot vagy akár egy szerzetesi mozgalom reguláját és történeti, pszichológiai, szociológiai hátterét paradigmának, helyettesítsük a tudósok közösségét a hívők gyülekezetével (az egyetemes egyházzal, egyházmegyével, plébániával, szer-

zetesközösséggel, bázisközösséggel, családdal stb.) — és máris szembetűnik az analógia.

Paradigma és közösség

A tudományfejlődés normális szakaszában az érvényes paradigmák és a tudósok közösségei kölcsönösen feltételezik egymást. A fiatalok a paradigma elfogadásával és példákön való gyakorlati elsajátásával (papíron és laborban végrehajtott feladatokkal) lesznek valamilyen tudós közösség tagjaivá. Az Egyház tagjaivá is az érvényes (apostoli) tanítás elfogadásával és cselekedetekkel (közösség, kenyértörés, közös ima — vö. Csel 2,42) válunk. A tudományos közösségeket éppenúgy jellemzi az érvényes paradigmához való ragaszkodás, mint a hagyományhoz ragaszkodó egyházi közösségeket. Az Egyház átfogó paradigmája maga Jézus Krisztus, és ez a mintakép sokkal gazdagabb annál, hogy egyszer s mindenkorra kifejezzük. Paradigmák egész sorával törekszünk megragadni őt, amint a természettudományoknak is a természet megismerésében a paradigmák sorozatára van szüksége.

Nemcsak a tudománytörténetben, hanem az egyháztörténetben is gyakran előfordul, hogy egy-egy ilyen korhoz kötött paradigma elveszti frissességét, problémamegoldó erejét. Így volt ez a 2. Vatikáni zsinat előtti évtizedekben és évszázadokban is, amikor az Egyház nagy gondolkodói és az egyszerű hívek is egyre inkább érezték az Egyházban érvényes paradigma, azaz Jézus-kép elégtelenségét. Ennek a (zsinati) forradalmi szakasznak ma már nyilván a végéhez értünk az egyház legújabbkori történetében. Most a zsinati paradigma gyakorlati kipróbálása és alkalmazása a feladatunk. Tehát újra normális fejlődési szakaszban élünk, ha a tudományfejlődésnek ezt a Kuhn-féle sémáját alkalmazzuk az egyháztörténetre. A keresztény paradigmák nyilván egzisztenciális emberi problémák megoldását ígérnek nekünk, életünknek adnak a halálon is túlmutató értelmet, és kielégítik az üdvösség, azaz egész emberi mivoltunk boldogulása iránti ősi szomjuságunkat. A mi paradigmánk fényénél látjuk, hogy ezek a mély emberi igények és vágyak minden emberben benne rejtőznek, akár tudatosították magukban ezt, akár nem. Hasonlatunkat továbbvive azáltal válunk keresztényekké, hogy megtanuljuk a jézusi paradigmát saját életünk egzisztenciális problémáira válaszképpen alkalmazni. Ha el tudjuk sajátítani ezt a készséget, akkor válunk igazán Krisztushívők. Mivel az alapvető emberi tapasztalok és a jézusi paradigmába való beletanulás elvben senkitől sem idegen, az egyházi közösség egészében és minden egyes tagjában hivatott ennek a Jézusban való istentapasztalatnak az elmélyítésére. Ebben mindnyájan, püspökök, papok és világiak egyszerre tudósok és tanulók vagyunk.

Kuhn egyik 1969-ben megjelent tanulmányában összehasonlítja a tudományt a művészettel. Itt írja: „Vegső soron mindkettő a nyilvánosság támogatására szorul . . . Mégis csak a művészetnek van nyilvános publikuma, a tudománynak nincsen. Még egy olyan folyóiratot is, mint amilyen a *Scienti-*

fic American, túlnyomórészt tudósok és mérnökök olvasnak. A tudósok maguk a tudomány publikuma, a specialisták számára a publikum még szűkebb, kizárólag a szakterület többi képviselőjéből áll . . . A művészet lényegében másokhoz szóló vállalkozás, úgy és olyan mértékben, ahogy a tudomány nem" (Kuhn II, 451). Úgy gondolom, hogy a művészettel rokon vallásra is érvényes ez a megállapítás. Bármennyire is igényli a vallás az egyéni elmélyedést és meditációt, ugyanúgy megkívánja nemcsak a személyes találkozásokat és a kisebb közösségeket, hanem méginkább a minden ember felé való kitarulkozást és nyilvánosságot.

A hasonlóság alapja: a tudományos és keresztény közösség ugyanazon abszolút igazság felé tart

Kuhn Darwin fajfejlődési elméletéhez hasonlítja tudományfejlődési elméletét. Kiemeli, hogy az ő tudományelméletében sincs helye a fejlődés „hová” kérdésének, csupán a fejlődés „honnanját” kutathatjuk. Carl Friedrich von Weizsäcker éppen ezen a ponton bírálja Kuhn tudományelméletét (W I, 13. sk.). Ha a kozmikus fejlődés során keletkező formák nincsenek is az előző formákban egyértelműen előre meghatározva (ha egészen egyértelműen meg lennének határozva, akkor már léteznének is!), legalábbis a lehetőség szerint adva vannak, azaz a természeti törvényekkel és a kezdeti állapotokkal logikailag összeférnek. Ugyanígy — mondja von Weizsäcker — a sikeres paradigmáknak is lehetségeseknek kell lenniük az igazságuk, legalábbis közelítő igazságuk értelmében.

Von Weizsäcker tanára, Werner Heisenberg a fizika fejlődését már 1948-ban mint zárt elméletek időben egymást követő sorozatát írta le. Kuhn úgy gondolja, hogy az egymást követő elméletek összemérhetetlenek. Heisenberg ezzel szemben azt állítja, hogy a későbbiek általánosabbak a korábbiaknál, a későbbiek a korábbiakat „határesetként” tartalmazzák, és általában érvényességi területük határait is megvonják. Jó példa erre az összefüggésre a klasszikus és modern fizika viszonya. „Úgy hiszem továbbá, hogy egy általános elmélet több korábbi paradigmát „ex post” igazol, azoknak a paradigmáknak és elméleteknek az eredményeit is, amelyeket kiszorított; ez az, amit kissé homályosan úgy szokás kifejezni, hogy az új elmélet az elődjét határesetként tartalmazza” (W I, 15).

A tudományos paradigmák következtében a természettudományok nemcsak szakosodnak, hanem egyre általánosabbakká és egységesebbé lesznek. Hasonló vonásokat látunk az üdvösségtörténelemben is: a zsidó-keresztény vallás felülmúlja és „határesetként” tartalmazza a többi vallásokat, az Újszövetség az Ószövetséget, a 2. Vatikáni zsinat az elsőt és a trientit (vagy talán az ágostai hitvallást is?) stb. A „hová” kérdés tehát mégsem olyan értelmetlen, mint ahogy Kuhn gondolja. Korszakalkotó munkájának a végén (a második kiadás utószava előtt) fel is teszi a kérdést, hogy miért funkcionál egyáltalán a fejlődési folyamat. „Milyennek kell lennie a természetnek

és az embernek, hogy a tudomány egyáltalán lehetséges legyen? . . . A világnak, amelynek egyik része a tudósok közössége, egészen különös tulajdonságokkal kell rendelkeznie, és erről még most sem tudunk többet, mint kezdetben. Az a probléma, milyennek kell lennie a világnak, hogy az ember megismerhesse . . . olyan ősi kérdés, mint a tudomány, és válasz nélkül marad” — ismeri be Kuhn. De valóban válasz nélkül kell maradnia ennek a kérdésnek? Nem lehetne kimutatni, amint a keresztény transzcendentális filozófia és krisztológia meg is kísérli, hogy a véges és viszonylagos paradigmákon túl a kutató és hívő ember már mindig is úton van az isteni Logosz, azaz az abszolút Igazságnak az emberi „történelemben való kifejezhetősége” (Rahner 297) felé? A bibliai paradigma kifejezetten tanítja, hogy zárandokok vagyunk (2Kor 5,6 sk.; Zsid 13,14), ma még csak tükörben, homályosan látunk (1Kor 13,12), míg meg nem látjuk Istent úgy, amint van (1Jn 3,2). Ebben az egyfelé tartásban, ebben a konvergenciában látom a tudományos és keresztény közösség hasonlóságának az alapját.

3. A TUDOMÁNYOS ÉS KERESZTÉNY PARADIGMÁK LÉNYEGES KÜLÖNBSÉGEI

A jézusi paradigma Isten felülmúlhatatlan megnyilvánulása

A tudományos elméletek, iskolák és közösségek mind Popper, mind pedig Kuhn szerint nagy gondolkodók zseniális meglátásaiból születnek. A kereszténység alapító géniusza Jézus Krisztus. Eddig a pontig nagyfokú megegyezésről beszélhetünk a keresztény és tudományos közösség kialakulásában. De rögtön itt megmutatkozik több lényeges eltérés is. Az egyes tudósok nem önmagukról kínálnak elméleteket, hanem valami egyetemesebb tárgyi valóságról. Jézus ezzel szemben önnönmagát állítja elének mintaképül, paradigmául. „Itt meg kell fontolnunk, hogy szavát mint Isten Szavát nem azért tekinthetjük véglegesnek, mert Isten egy pillanatban önkényesen felhagyott a további kijelentéseivel, bár tovább beszélhetett volna (és ezzel a kinyilatkoztatás is befejeződött, bár Isten folytathatná, hacsak akarná); Isten végső Szava az, ami Jézusban jelen van, mert ezen túl nincs mondani-való, mert Isten valóban és egészen szigorúan önmagát mondta nekünk ki Jézusban” (Rahner 274). A kereszténységnek eszerint van — már a történelemben is megjelent — abszolút, felülmúlhatatlan paradigmája, míg a tudománytörténetben ehhez hasonlót nem ismerünk. A tudósok csak a jövőben kereshetik ezt a végső és teljes paradigmájukat. Persze az Istenember és a világ megismerésében újra megegyezéseket látunk a tudományos és a keresztény közösség között. Minden Jézusról szóló, de tőle különböző emberi szó, evangélium, hitvallás, dogma stb., minden későbbi paradigma, minden újabb Jézus-kép, amely nem Őmaga, éppenúgy alá van vetve a teremtményi lét feltételeinek, a végességnek, esetlegességnek, történetiségnek, fejlődőképességnek, mint a tudománytörténet paradigmái. Vajon a tévedésnek is? Ha az egyháztörténet paradigmáit ilyen általánosan fogjuk fel, akkor

az egyháztörténelem tanúsága szerint ezeket is gyakran átszötte a tévedés és a bűn. Ebben az egyháztörténet és a tudománytörténet ugyanolyan emberi vonásokat mutat. Az abszolút jézusi paradigma páratlanságából következik azonban az egyházi közösségnek egyedülálló megmaradása az igazságban, ami újabb lényeges megkülönböztető vonás a tudományos és egyházi közösségek között. Jézus Krisztus megdicsőülése óta csak az egyházi közösségen keresztül lehet jelen kézzelfoghatóan a világban. Ezért Jézus sem lehetne az Isten és ember végleges, az egész világtörténelemre nézve érvényes szövetsége, ha az egyházi közösség véglegesen és teljes egészében hűtlen lehetne abszolút mintaképéhez. Más kérdés, és protestáns testvéreinkkel ez a vitás kérdésünk, hogy az egyházi közösségnek ez az igazsághoz való megígért hűsége miként konkretizálódik magában az egyházi közösségben.

Csak a jézusi paradigmának van szüksége tanúkra

Carl Friedrich von Weizsäcker írja Galileiről, hogy azért nem lett mártír, azaz tanú, mert jó katolikusként és jó tudósként tudta, hogy csak a jézusi igazság igényli a tanúságot, a tudománynak nincsen szüksége vértanúkra (W II. 112). Ez további lényeges különbség a tudományos és keresztény paradigmák között. Miért van ez így? A tudományos paradigmák lényegében azt szabják meg, hogy miként kell feltennünk a természetnek a kérdéseket, hogy a paradigma szerint választ kapjunk rájuk. A tudós újra és újra kérdéseket tesz fel, és a természet — ha a paradigma eléggé igaz — a paradigma szerint válaszol. Úgy mondjuk, hogy a tudományok eredményei mindenkor és mindenhol elvben „reprodukálhatók”, és ezért elvben mindenki által közvetlenül „ellenőrizhetők”. Az üdvösségtörténetben ebből a szempontból egészen más a helyzet: Jézusban, az üdvösségtörténetnek ebben a páratlan és megismételhetetlen eseményében mondott igent egymásnak Isten és ember. Egyedi, történelmi eseményekről, mint a bíróság előtt vagy a történet-tudományban történik, csak tanúskodni lehet, és igazságát csak a tanúsággal lehet hirdetni. Jézus tanúsága Isten jóságáról és emberszeretetéről (Tit 3,4) szintén csak az Egyház, tehát a mi tanúságunkkal lehet kézzelfoghatóan jelen a világban. De ebben a keresztény tanúságban sem valamilyen pusztán távoli eseményről vallunk hitet, amelyről semminemű tapasztalatunk sem volna. A keresztény paradigma begyakorlásával nap-nap után megtapasztalhatjuk önmagunkban, hogy Istennek Jézusban adott válasza felelet a benünk élő kérdésekre is. A jézusi paradigma csak akkor marad az idők végézetig érvényes, ha erről a Jézus-élményről is tanúskodunk. Amint a tudományos közösség és tudomány csak a mi kutatómunkánkkal fejlődhet tovább, ugyanúgy keresztény közösség és hit is csak a mi szolgálatunkkal folytatódhat és bontakozhat ki.

Szakirodalom

HEISENBERG, Werner: Schritte über Grenzen. Gesammelte Reden und Aufsätze. München, 1971. Főleg a 87—94. l. KUHN, Thomas S. Kuhn: Die Entstehung der Neuen Studien zur Wissenschaftsgeschichte. Lorenz KRÜGER kiadásában és Hermann VETTER

fordításában. Frankfurt a. M., 1977. (Kuhn II) KUHN: The Structure of Scientific Re-
volutions. Chicago/London, 1970². (Kuhn I) LÉON-DUFOUR, Xavier: Biblika Teológiai
Szótár. Róma, 1974. PLANCK, Max: Wissenschaftliche Selbstbiographie. Leipzig, 1948.
POPPER, Karl R.: Logik der Forschung. Tübingen, 1969³. RAHNER, Karl: Grundkurs
des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums. Freiburg/Basel/Wien,
1976⁴. WEIZSÄCKER, Carl Friedrich von: Die philosophische Interpretation der mo-
dern Physik. Leipzig, 1972. (= W I) WEIZSÄCKER: Die Tragweite der Wissen-
schaft. I. Schöpfung und Weltentstehung. Die Geschichte zweier Begriffe. Stuttgart,
1966 (= W II).

Franz Dander

EGYHÁZI TANÍTÓHIVATAL ÉS TEOLÓGIA

Az utóbbi évek belső egyházi vitái mindig újból ráirányították a figyelmet a teológusoknak az egyházi tanítóhivatalhoz való viszonyára, nem egyszerűen sok indulatot és keserűséget váltva ki. 1976. jún. 6-i tételeivel a nemzetközi teológiai bizottság is állást foglalt ebben a kérdésben. (Kommentárral együtt megjelent latinul a „Gregorianum” folyóirat 1976. évi 3. számában.) E megnyilatkozás alap gondolatait adjuk a következőkben szabadon vissza.

Krisztus minden megkereszteltet részesít saját küldetésében, az üdvösség üzenetének hirdetésében, továbbadásában. Mindenki a maga módján osztozik ebben (Lumen Gentium 12,35). De egyházán belül egyes keresztényeket különlegesen megbíz és felhatalmaz, hogy a kinyilatkoztatott, minden emberre nézve kötelező igazságot, tehát a keresztény hitet csorbítatlanul és hamisítatlanul megőrizték, megvédjék, továbbadják, hitelesen magyarázzák, téves tanításoktól elhatárolják. Az „autentikus”, Krisztus nevében gyakorolt, minden hívőt kötelező hitmagyarázatnak ez a feladata nem illet meg különbség nélkül minden hívőt, összességüket sem, a teológust sem, hanem a püspöki kollégiumot, egységben fejével, Péternek a primátusban való utódával. Ez a kollégium az egyházi tanítóhivatal hordozója (LG 12,18,24,25; Dei Verbum 7,10).

A katolikus teológia: hittudomány. Vagyis a teológus feladata, hogy a katolikus hitet (fides, „quae” creditur), a tartalmából folyó alkalmazásokkal és következményekkel együtt, a neki megfelelő tudományos módszerekkel alaposabban átkutassa, megvilágítsa, és az eredményeket rendszerbe foglalva elének állítsa. Ezt a munkáját személyes és őszinte hitének (fides, „qua” creditur) kell éltetnie és áthatnia, úgy vesz részt a hívők közösségének, az Egyháznak életében. Egyházi küldetés (missio canonica) alapján mint tanító is tevékenykedhetik. Minthogy a teológia Isten szavához, az Egyház hitéhez van kötve, azért lényege szerint az egyházi élet egyik megnyilvánulása, és a teológus Isten népének szolgálatában áll (DV 24; Gravissimum Educationis 11; Optatum Totius 16).